

daarmee eerst begon: ja de synodale organisatie ter zijde gesteld moest worden, ten einde kerkherstel mogelijk te maken".¹⁴

In Voorthuizen, waar Dr v. d. B. 12 Oct. 1884 zijn intrede deed, kwam hij tot de volle en zeer rijke ontplooiing van zijn persoonlijkheid. Na voor meer dan 40 beroepen bedankt te hebben (ook voor de grootere steden als Amsterdam, Den Haag, Haarlem, Utrecht, e.a.), nam hij Voorthuizen voorwaardelijk aan, n.l. „dat hij de gemeente kon leeren en regeeren naar Gods Woord, en dit Woord zou worden gehandhaafd boven de Synodale reglementen, die hiermee in strijd zijn".¹⁵ Heeft de Kerkeraad na rustig beraad daarin toegestemd, dan doet Dr v. d. B. zijn intrede met Ps. 51:19—20, sprekende over de geloofs-, de schuld-, en de gebedsblijdenis, en na den tusschenzang vooral stilstaande bij het diep verval van land en volk en kerk.¹⁶ Een gewone intredeprek was dit ook al weer niet. Eer was het een programma van den arbeid, dien deze prediker zou gaan verrichten, in geloof, met boete en gebed. Naast zijn steeds actueele prediking, hield hij ook te Voorthuizen weer Bijbellesingen, en vooral velerlei bidstonden, soms gepaard gaande met vasten, of boete- en bededagen, voor allerlei nooden en belangen in het Koninkrijk Gods: voor Kerkherstel; de catechisatiën; de zending; de school; vereeniging „Veldwijk"; enz.

Nog maar nauwelijks in de Classis Harderwijk, nam Dr v. d. B. aanstonds deel aan de actie tot Reformatie, die daarin onder de predikanten Vlugg, van Nijkerk, en Ringnalda, van Oldebroek, reeds aangevangen was, en waarvoor hij zich feitelijk reeds uitgesproken had door zijn deelname aan de Conferentie te Amsterdam van gecommitteerde kerkeraadsleden, waar positie was gekozen tegen de Synodale organisatie (11 Apr. 1883). In bidstonden ging hij voor, en op de conferenties der ambtsdragers van die Classis hield hij lezingen over „De Kerken-orde, vastgesteld in de Synode van Dordrecht 1618—19"; „De Proponentsformule"; „De bruikbaarheid der Dordsche Kerken-orde"; „De toepassing der Dordsche Kerken-orde"; enz.

Na rustige, ernstige, ootmoedige voorbereiding, waarin de gansche gemeente betrokken werd, werd Zondag 7 Februari 1886 het besluit van den Kerkeraad, dat reeds dateerde van 10 Sept. 1885, bekend gemaakt, dat „de band met de hogere Besturen was doorgesneden".¹⁷ Het was de Zondag waarop in Kootwijk Ds Houtzagers werd bevestigd, waartoe Dr v. d. B. ook zeer krachtig had meegewerkt.

„Hoe de Kerkeraad tot dit besluit was gekomen diende de gemeente nauwkeurig te weten, zou zij welbewust in dezen kunnen volgen. Daartoe werd nu aan de leden der Kerk te Voorthuizen door den Kerkeraad een „open brief" gericht, „ter aanwijzing van hetgeen strekt tot verwerping van Gods Woord en van Jezus Christus als eenigen onmisbaren Naam en tot ontheiliging van het Sacrament des Avondmaals".¹⁸ Deze brief onder het motto van Dan. 9:19 „O Heere, hoor! o Heere, vergeef! o Heere, merk op, en doe het, vertrek het niet! Om Uwselfs wil, o mijn God! want Uwe stad, en Uw volk is naar Uw Naam genoemd" is niet alleen van ontroerende schoonheid, maar ook van zeer grondigen inhoud. Elk wist nu duidelijk en goed waar het om ging. Soortgelijk schrijven richtte de Kerkeraad aan de Kerken van de Classis Harderwijk; aan den Koning; aan de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk. Al kunnen we hier deze stukken als documenten van den Kerkeraad niet nauwkeuriger beschouwen, toch dragen ze wel zoo geheel het karakter en den geest van Dr v. d. B., dat ze ook hier der vermelding althans ten volle waard waren.

Na deze eerste reformatische daden, volgt een periode van ongehoorde krachtontplooiing van Dr v. d. B., die zoo goed beseftte, dat thans eigenlijk eerst de werkelijke hervorming der Kerk begon. Niet alleen te Voorthuizen, maar straks schier in het gansche land, op Congressen en Conferenties, trad nu Dr v. d. B. op, en refereerde o.a. over „De roeping der Kerken in de praktijk der barmhartigheid, het verval daarvan en de middelen tot reformatie"; „De bedienende personen" op het Diaconaal Congres te Utrecht; en schreef over „Onze persoonlijke en kerkelijke onbarmhartigheid en hare genezing" in „Olie en Wijn in de wonden". Langs dezen weg werd Dr v. d. B. de vader van de Stichting voor idioten en achterlijke kinderen 's Heerenloo te Ermelo, maar ook middellijk van het ziekenhuis Eudokia te Rotterdam. Daarna had echter ook het ambt van ouderling zijn volle belangstelling, en hij geeft leiding met zijn referaat over „De arbeid van den Ouderling in en buiten de gemeente", op het Ouderlingencongres te Utrecht. Had hij vroeger reeds gesproken over „Het ambt der geloovigen", ook thans hield hij zich daarmee bezig, en Ds Wagenaar, die er over schreef, ontleende veel aan de gedachte van Dr v. d. B. Zoowel in „de Heraut" als in de „Gelderse Kerkbode" verschenen belangrijke artikelen van zijn hand. Men vond Dr v. d. B. schier overal, en hij gaf zich geheel, op allerlei gebied, om overal de ordinantiën des Heeren tot gezag en in praktijk te brengen. Geen wonder, dat men hem meermalen ook aan de Vrije Universiteit

zocht te verbinden als hoogleraar, hetgeen tenslotte ook gelukte, al is het nooit tot inauguratie gekomen.

Het moet voor dezen geheel-toegewijden werker, voor dezen overgegeven bidder, voor dezen rustig-bewust en leider wel ontzettend geweest zijn, dat ernstige ziekte hem noopte naar Zwitserland te gaan, waar hij 30 April 1890 overleed. God had hem in het bijzonder de gaven van ootmoed en deemoed geschonken. Dat zal het zeker dezen vrome lichter gemaakt hebben, alles in 's Heeren hand over te laten. Hij wist zoo goed dat het niet om menschen gaat, maar om 's Heeren werk en koninkrijk alleen. Maar wij gedenken hem, nu na een halve eeuw, met stille en dankbare ontroering. Was Dr v. d. B. gewoon te vragen wat God ons in een gestorvene gegeven had, en stelden wij die vraag nu ook ten aanzien van hem, dan kunnen we slechts zeggen: die hoogste en rijkste aller gaven, bij MENSCHEN meest niet zeer in tel, maar kostelijk voor GOD: het gebroken en verslagen hart, waarvan Dr v. d. B. getuigd en gepredikt heeft, en waarvan zoo terecht tot op den huidigen dag zijn grafsteen te Territet bij Montreux getuigt, waarop de woorden gebeeld zijn: „De offeranden Gods zijn een gebroken geest; een gebroken en verslagen hart zult gij, o God, niet verachten". Die gave bovenal heeft iedere Reformatie van noode. Wij danken den Heere, dat Hij in Dr Willem van den Bergh aan de Doleantie die gave in zoo volle en heerlijke mate schonk, en wij bidden dat in dien geest dan ook moge zijn de herdenking der doleantie en het leven onzer vereenigde Gereformeerde Kerken.

E.-V.

A. R.

- 1) J. C. Rullmann, De Doleantie, 1916, pg. 26.
- 2) Zesde Jaarverslag, pg. 9.
- 3) Mr D. P. D. Fabius, Dr Mr Willem van den Bergh, 1920, pg. 17.
- 4) a.w. pg. 12 v.
- 5) Dr Is. van Dijk, Gezamenlijke Geschriften, I, pg. 321, 322.
- 6) a.w. pg. 10.
- 7) D. de Wit, Een Boetgeant, 1920, p. 26.
- 8) De Wit, a.w. pg. 105.
- 9) Tweede Jaarverslag, pg. 37.
- 10) Eerste Jaarverslag, pg. 52.
- 11) Idem, pg. 59.
- 12) Fabius, a.w. pg. 72.
- 13) t.a.p., pg. 82.
- 14) Fabius, a.w. pg. 54—55.
- 15) G. van Zeggelaar, Wat God deed met Zijn Kerk te Voorthuizen, pg. 69.
- 16) Van Zeggelaar, a.w. pg. 75.
- 17) Idem, a.w. pg. 106.
- 18) Idem, a.w. pg. 107.

De Doleantie in de Caricatuur.

De Doleantie in de Caricatuur! — kan ook dit een passend onderwerp zijn voor een bijdrage in een Doleantie-nummer?

De redactie van „De Reformatie", die er mij om vroeg, zal de overtuiging hebben, dat zulk een bijdrage niet gemist mag worden, omdat herdenking van „de reformatie van 1886" mede insluit het in gedachten brengen van den spot, waarmee „de wereld" haar destijds bejegend heeft. Dat men met dit verzoek bij mij te land gekomen is, zal vermoedelijk hiernaar liggen, dat ik, toen 25 jaar geleden de eerste Kerk der Doleantie deze reformatie herdacht, in een publicatie over haar historie iets van Kootwijk in de caricatuur heb meegedeeld.

Heeft het wel zin na een halve eeuw „de Doleantie in de caricatuur" nog eens op te rakelen? En is het ook stichtelijk?

Zij dit onderwerp er niet een van de allereerste orde, verre van zin-loos is het na te gaan, of „de wereld" de Kerk heeft gecaricaturiseerd en gevlippendeerd om gehoorzaamheid aan haar Koning of gehoorzamen wederkeer tot Zijn dienst. Want een Kerk, waarop niet de slagschaduw van wereldlijke minachting en verdachtmaking valt, heeft buitengewone reden tot zelfonderzoek. Maar die schaduw is hier, en zij valt zwaar. Mee door die bestendige en felle caricatuur wordt verklaard, hoe door duizenden jarenlang de Doleantie is beschouwd. Immers geeft zij niet weer den strijd om waarheid en recht, maar verzonnen gebeurtenissen of min-of-meer verdraaide gevallen, verbeeld tot kardinale feiten, waaraan buitenstaanders hun oordeel en houding bepalen. Zoo kan het nagaan van de Doleantie-caricatuur zelf-critische waarde en verhelderende betekenis hebben. En voorts kan het ons stichten in het geloof, dat een Kerk, die leven wil in trouw aan haar Hoofd, door wereldschen smaad en helschen spot niet overweldigd zal worden.

Caricatuur versta ik hier niet in den engeren zin van spotprent, maar breeder opgevat als satire door woord en beeld beide. Wie hiervoor „Amsterdammer", „Lantaarn", „Ned. Spectator" en „Uilenspiegel" naslaat, komt voor het aantreffen van den felsten spot voortdurend weer terecht bij laatstgenoemd „humoristisch-satyriek weekblad", op welks frontpagina we den narrenkop met veeren pen en stift zien afgebeeld. Wat nu de platen betreft, het tweetal dat door Dr J. C. Rullmanns „De Strijd voor Kerkherstel" reeds zeer bekend werd, liet ik achterwege en bij een verdere keuze bepaalde ik mij om verschillende redenen tot „De Lantaarn" en „Uilenspiegel", waarvan de meeste, zoo niet alle, de signatuur dragen van Jan Holswilder.

De wereld, die over de Kerk graag grinnikt en gnuift, en ook bij het Conflict van '86 zich verplicht achtte een

duit in 't zakje te doen, heeft genoten van de caricatuur die dagen, die, waar voorheen de „preciesen" getoond en geveerd werden, thans de „dollen" of „fijnen" ridiculiseerde. Over haar artistieke waarde vel ik geen oordeel. Zin voor parodie en instinct voor klein-menschelijke zwakheden worden soms wel bewezen. Maar de aanhoudende spot biedt niet steeds verrassende variaties. Van zelfbeheersching is schier geen sprake. Lichtscherts of fijne ironie zijn zeldzaam. Zooveel te meer uiting van haat en verachting, ook jegens wat heiligs is. En zoo zitten we door dien vinnigen spot, verstaand als weergave van werkelijkheid, na 50 jaar nog geschilderd b.v. met die paneelzagerij-„reportage" als een stuk historie-beschrijving.

Laat ik aan de hand van de platen een en ander verduidelijken.

Plaat I („Uilenspiegel", 18 Juli 1885) stelt voor Dr Kuyper, slapende op een bergtop, waar hij een verschijning krijgt van een zestal geesten, zich man-

festeerend in menselijke gedaanten, gehuld in lange witte gewaden en elk dragend een zwarten steek (elden genoemd: trigonocephalitis, d.i. driehoekige hersenontsteking). De teekenaar spot met dat jaarlijksch zomerverblijf in de Zwitsersche bergen: immers daar worden door Kuyper alle snoode plannen uitgebroed, verderfelijk voor der Liberalen rust en der Modernen welvaart.

't Was 21 Febr. 1875, dat Kuyper naar Zuid-Frankrijk en Zwitserland trok, hooggaand overspannen. Nog maar 13 jaar ligt zijn promotie achter den rug. En nu...? Een erkend voorman der Calvinisten in de Hervormde Kerk. In '71 door Groen als politiek opvolger aangewezen, Publicist van een 38-tal geschriften. Leider en adviseur van talloze conferenties en vergaderingen. Hoofdredacteur van „De Standaard". Lid der Tweede Kamer. Zoo slaakt hij in de bergen de bede: „O, mijn God! stil de stormen, die mijn ziel ontrusten!" Maar '77 hersteld terug, verduubelt hij zijn actie. Ook wordt dan „De Heraut" weer opgericht.

In een vers herinnerd Tjil aan die jaren '75—'77. De „donk're tijden" van 1 Sam. 3 vs 1b zijn voorbij, zegt hij.

„Onze doctor was toen lijdend,
En sloeg, negen jaar geleën,
Van den Simplon hulp verheidend,
De oogen naar 't gebergte heen."

Toen verschenen hem „engeltjes in witte kleeren" en kreeg hij „kondschap van zijns vrienden dood" (Groen). Op 11 Juli '85 publiceert het blad een „telegram" van den Simplon: „Dr Kuyper wordt binnenkort hier verwacht. Er zullen weder eenige geestverschijningen plaats hebben". De hier gereproduceerde tekening is het gevolg. „Nieuwe geestverschijningen op den Simplon", zoo luidt de titel. En naar het onderschrift spreekt een der geesten tot Dr Kuyper: „Ga, en verkondig, mijn zoon! dat gij de uitverkorene des hemels zijt... de nieuwe messias, die op de aarde gezonden is om een nieuw koninkrijk Gods te stichten..."

De strijd voor Kerkherstel moet het lezerspubliek „verklaard" worden als een zaak, voortkomende uit persoonlijke eeroezucht en schijnheiligheid. Elke gedachte aan een diepgewortelde overtuiging en een opkomen voor de eere van Koning Jezus moet uitgebannen worden. Alles moet om Kuyper draaien! Van den Simplon, waar „het spookt", geeft „Uilenspiegel" een week later dan ook een „brief" met bericht, dat „de schim van Dr Abraham Kuyper" tot de verschijningen van Hannibal en Napoleon I gesproken heeft: „Ik ben de burgerzoon, die door een leger van gereformeerde engelen op de Alpen gewijd werd, om zich een pauselijke kroon op de slapen te drukken...". En het reeds geciteerde vers bevat nog een oproep:

„Ziel, die dorst gelijk een hinde,
Kom, tot Kuyper u gewend!
Hier is deeg van zuiver koren,
Echt gereformeerde gist!
Haast u, of gij gaat verloren;
Word als hij een Calvinist."

Hoe Tjil zelf er precies over denkt, bekend hij aan het slot volgender wijs:

„Doch
Geest
Weer
Kwik

Wie zal sch...
over de „refo...
vergiftigd zijn...
vangen?"

Plaat II („L...
Het Kerkelij...
Het kerkelij...
euw is door...
antie „Kerkve...
genoemd d...
voor de dolo...
1886 vervul...
haar Raad...
Attestenkw...
de zelfstandig...
het loon vo...
Schorsing van...
kamen! De Ire...
en zijn overz...
kamen". Niet...
Kerk, maar te

Tegenover...
lijst met Von...
het destijds...
schold als h...
velde trok te...
tegen heel...
stad. Des dic...
reert hem en...
den haan, sta...
Zijn verschij...
Al het geheft...
vliegt elkaar...
fragment uit g...

„U...
Ra...
St...
En...
Sc...

Dat men op...
het scherpe...
wordt in het...

Plaat III...
zeelzagerij" i...
En veelvuld...
„wereld" ge...
Doleantie als...
Onder het...

op Gereforme...
Mr A. F. de...
dgen aan re...
spanning van...
raag een de...
consistorieka...
zonen met de...
en puriteins...